

ԴԻՒԹՈՂ

— ՀԱՅԻՒՆԵՐ

Գևորգյանի կողմէ հայոց մի գործոցութեանը

(առաջնաշար)

բարձ. Օսկար Շահովանի

891-71

9 - 44

ԽՍՀՄ ԳԱ

1911

19 NOV 2017
Տարբեր ու "մշտակ" բաժնեցումնեած

29/5 1911

Ա. Գ. Ե. Ն. Յ.

բարեփառեցէ

Դիմում

891.71

գ-44

այս

ԴԻՀԹՈՂ

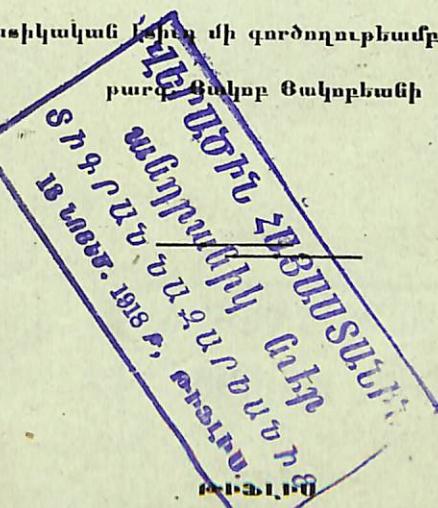

Ը14
1001

ՀԱՇԻԽՆԵՐ

Դրամատիկական թատրոնի մի գործողութեամբ ռանդաւորով

բարեփառեալ Յակոբեանի

Տպարան ՀՀՊՕԱՀ Գանովուկ. փող-

1911

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

Վէրա նորահարս

Դօլինին նկարիչ

Շքեղ բուդուար, ծաղիկներ, տրէլիամներ, արձանիկներ
և այլն։ Փափուկ կահ-կարասիք, բազմոց պուֆ, կու-
շետկաներ։ Մեծ լուսամփոփով լամպա. ձախ կողմից
դուռը. բեմի խորքում ապակիով ծածկւած դուռը դէ-
պի այգին. աջ կողմից լուսամուտ

Այգում պարզ լուսնկայ գիշեր. երբեմնապէս լուսմ է
սոխուկի ձայնը։

Վարագոյը ըարձրանալուն պէս բեմի յետելց լուսում է վայլս *).
Վէրան նորահարսի զգեստով մտնում է ձախ դռնից.

ՎԵՐԱ (դիմելով դռնից դուրս)

Ո՞չ. անկարող եմ. ես այնպէս յոդնած—
Հանգիստ եմ ուզում, դուք ինձ ներեցէք.
Ի՞նչ... լաւ, յետոյ—գնացէք։

(Պաղով նախարեմ)։

Վերջապէս ահա նորից մեն-մենակ,
Ուժասպառ դարցած՝ թոյլ եմ և տկար...
Յիրաւի. քանի հոգսեր ու տանջանք
Կրեցի այսօր, քանի տառապանք.
Ենթանելի օր», ախ, դու էլ եկար...
Ինձ ի՞նչ է սպասում, որպիսի՞ վիճակ.
Լի ազատութիւն ինքնակամ կեանքով,
Թէ ստրկութիւն սսկէ կապանքով.
Ինձ ի՞նչ է սպասում... (ականջ է դնում)

Որպիսի տխուր թախիծ է շնչում
Այս նւազներից, արարիչ Աստւած,
Կարծես թէ մէկը հենց ինձ է խղճում,
Ինձ վրայ ողբում, ցաւում վշտացած...
Ումն է այս վայլաը, որտեղից է այն,
Նորա մէջ ինչ որ հարագատ մի ձայն,

*.) Մոսկվայում կայսերական փոքր թատրոնի բեմի վրայ նւա-
գում են Ցիրուլկայի „Սօն՝ լուսն ու ամառ” վայլաը.

Մի շեշտ կայ տխուր, մի կեանք մոռացւած...
 Ծանօթ մի երազ՝ վաղուց վերապրած...
 Իմ կրծքում՝ յուշերն անցած օրերի—
 Սիրտըս են վառում անոյշ բերկրանքով,
 Կարծես իմ առաջ անյայտ մի ձեռքով
 Շաղ տւած լինի դիւթիչ պատկերներ,
 Որոնք սահում են որպէս տեսիլներ
 Խոզը մոգական լապտերի ցոլքով:
 Անա անտառը... սարին՝ տնակը...
 Ժապաւէնի պէս կապոյտ՝ գետակը
 Փարւած բլուրին հոսում է մեղմիկ...
 Իսկ հեռում՝ դաշտեր, կանաչ ու ծաղիկ...
 Ուր օրօրում է ոսկէ հաճարի
 Արտը բուրալի...

Մթնում է օրը...
 Քամին նազանքով շնչում է, շոյում
 Եւ դայլայլիկը կայտառ բլբուլի
 Հեշտանքով ծորում...
 Լուսնի տակ շողուն
 Կարծես միաձուլ հսկայ պատի պէս
 Կանգնել է մայրի անտառը սիրուն.
 Ահա և պարտէզ՝
 Անինամ, ջարդւած ցանկապատերով,
 Լճակը ծածկւած տիղմի շերտերով...
 Ծանօթ պատկերներ, անդարձ հմայքի,
 Որով դիւթում էք, յուզում իմ հոգին.

Քաղցր է ձեզ յիշել, հարազատ վայրեր,
 Հայրական օջախ,
 Ուր անցուցել եմ օրերս մատաղ,
 Գուցէ և լսել
 Առաջին անգամ այս վայլը չքնաղ...
 Օ՛, ինչպէս նա այժմ ծանօթ է սրտիս.
 Ականջ դնելով նրա դայլայլին,
 Կուզէի անգամ հակառակ կամքին
 Գոնէ մի վայրկեան դառնալ անցեալին—
 Դառնալ անցեալի խինդ ու տանջանքին,
 Որ նորից ապրէր իմ տանջւած հոգին...
 Միս, ուր ես, դու ուր, ոսկէ ժամանակ,
 Անցած—զնացած կեանքի հուր-հմայք...

(Ընկերում Է՞խոր մօածմունի մէջ. վայլը դադարում է)

Միթէ... ոչ, ոչ... այդ ցնորք է միայն...
 Ահա որտեղից ականջիս հասան
 Հոգուս հարազատ այս հնչիւնները.
 Ծառերի շնորհ... լուսնի շողերը,
 Ծառուղի... գիշեր.
 Նա իմ դողդոջուն՝ սեղմեց ձեռները.
 Նրա շուրջերից ջերմ սիրոյ խօսքեր
 Ծորում էին մեղմ... ես դողում էի...
 Եւ դահլիճի բաց պատուհաններից
 Դիւթող նըւազի ցայտում էր թախիծ...
 Ահա հէնց այս էր բաղդն իսկական.
 Մենք սիրում էինք առաջին անգամ...
 Նորա ամեն մի հնչիւնը ձայնի

Պլանում էի ագահի նման...

Նա ինձ ասում էր. մեզ կը աժանի

Շիրիմը միայն...

Ասում էր. կորչի ցաւ ու տառապանք,
Մեզ վիճակւած է երջանիկ մի կեանք...
Ասում էր... բայց ուր, ուր է նա հիմա,
Դուք ուր էք թուել, բաղտաւոր ժամեր,
Ողջ երեք տարի մենք չենք պատահել—
Ամեն ինչ անցաւ երազի նման...

(Յես է նայում եւ նկատեալ թիշ առաջ մաս Թօլինին,
բացականչում է)

Ինչպէս... դուք, այստեղ...

Գ Օ Լ Ի Ւ Խ Ե Ա

Դուք սարսափեցիք.

Օ, մի վախենաք, ուրւական չեմ ես,

Թէս գալիս եմ այս ուշ գիշերին.

Շրջիկ մեռեալի ստւերը չեմ ես

Եւ ոչ էլ նման չար սատանային.

Հեռու նենգաւոր, սև միտումներից՝

Ընդունակ եմ դեռ

Անցեալի յուշերն իմացածիս պէս

Ես գնահատել...

Իսկ դրժած խօսքիդ, երդումիդ համար

Վրիժառու լինել չէի ցանկանալ:

Ա Է Ր Ա

Ինչու դուք եկաք... ինչու... հեռացէք...

Ես պարտաւոր եմ ձեզ չպատճեկ,

Զտեսնել երբէք:

Գ Օ Լ Ի Ւ Խ Ե Ա

Դուք պարտաւոր էք .. օ, ոչ, մի դողաք,
Մի վախէք, մեզ այժմ չեն տեսնիլ մարդիկ,
Որպէս չտեսան և այն ժամերին,
Երբ մեր հին ծանօթ ցանկապատի մօտ
Թագնւում էի կէս զիշերներին.

Թիկնոցը՝ ուսիս, յոնքիս՝ գլխարկը,
Լուռ բացում էի տանդ դոնակը...
Օ, ոչ, մեզ տեսնող ոչ ոք չէր լինում,
Եւ ոչ նկատում մեզ՝ համբուրւելիս:

Ոչ ոք չէր լսում երդումն ու խոստում.
Քամին էր միայն մեզ ականջ լինում,
Ծածկաբար լսում, փչում ու ցրում
Այն ամենը, ինչ այնպէս խնամքով
Փայփայել եմ ես հոգուս կրակով—

Պաշտել ու սիրել...

Թողարք այդ ամենը մի երազ լինէր,
Բայց ես տարւել եմ ամբողջ էութեամբ
Մի իւելառ, կրքոտ անհամբերութեամբ...

ՎԵՐԱ (ընդհատելով)

Այս ոչ, այդ չէի կամենում ասել.

Պատասխանեցէք. ինչու էք եկել...

Գ Օ Լ Ի Ւ Խ Ե Ա

Ինչու... ոք ահա ձեզնով հիանամ...

Ու տեսնեմ ես ձեզ, և հէնց միայն ձեզ.
Բաղտի վայելքով հրճւեմ, լիանամ,
Գուցէ և լինի այս վերջին անգամ...
Սհա թէ ինչու...

Վ Ե Ր Ա.

Բայց այստեղ... այսօր... այս ուշ գիշերին...
Ի՞նչ էք կամենում... ձեզ չեմ հասկանում,
Ես չեմ սիրում ձեզ.

Գ Օ Լ Ի Ն Ի Ն

Այս, գիտեմ ես.
Ձեզ վախ է ազդում իմ գալը նորից.
Մտածում էիք, հարկաւ, ճիշտ այսպէս.
Անջատումն սիրած իր հայրենիքից
Հաղիւ թէ նորան երեք տարուց յետ
Զանձրոյթ պատճառի.
Զինջ կամարի տակ այրող հարաւի,
Հեռու սիրածից՝ գուցէ մի քանի
Կաթիլ արտասուք կթափի լոիկ
Ու կը որոնի մի նոր հայրենիք.
Կամ խաչ դնելով անցեալի վրայ
Լացը կորբի, սէրը կմոռնայ:
Օտար մի երկրում—
Թեթևաբարոյ կանանց շրջանում
Նրանց գրկի մէջ կրքոտ, մեղսալի,
Հանգիստ կգտնի, կտայ մոռացման
Տունը հայրենի, սէրը անցեալի...

Բայց սխալւեցիք: Որպէս տարակիր
Դարձել եմ ահա այս սառը երկիր,
Ուր թողել էի հիասքանչ եղեմ,
Որին ձգտել եմ սրտով կարօտած...
Բայց, Տէր իմ, այժմ ինչ տեսայ իմ դէմ...
— Սև խարդաւանքի ոգին բոյն դրած—
Եւ նախկին եղեմն ինձ դժողք դարցած...

Վ Ե Ր Ա.

Ողջ երեք տարի... ուր անհետացաք,
Զըասոյզի պէս աչքէս չքացաք.
Ձեզ գրում էի... բայց դուք լուեցիք...
Այժմ ասացէք. հաւատալու ձեզ
Դորանից յետոյ կարող էի ես:
Երեք ձիգ տարի, ուր, որ աշխարհում
Թագնել էիք, և ինչպէս ապրում...
Հրաժեշտ առաք... թողիք... մոռացաք...
Այգապէս, ուրեմն, մի էլ զարմանաք,
Որ համարելով անցեալը կատակ՝
Խանդավառ սէրս յաղթահարեցի
Եւ ցնորդներին
Բանականութիւնն գերադասեցի:
Ինձ յանդիմանել չունիք իրաւունք.
Ես հաւատում եմ գործին, ոչ խօսքին,
Էլ ինչ էք ուզում ինձնից դուք...

ԳՈԼԻՆԻՆ (ընդհատելով)

Ոչինչ...

Հենց այնպէս միայն, որպէս նկարիչ
Կուգեմ նկարել մի փոքրիկ պատկեր.
Որպէս արձագանք անցած օրերի
Այժմ կեանք տւառ նա իմ յուշերին.
Իջել է գիշեր. լուսինն է փայլում,
Աստղերը շողում երկնակամարում.
Անտառը թախծում նիրհում է խորին,
Ննջում են ջրերն իրենց ափերին.
Խոնարհած գլխով գետնին են նայում
Ռւռենիները, և թաւուտներում
Առուների մօտ ողբալով ծորում
Դիւթող նւազը կայտառ բլբուի.
Նիրհում է բնութիւն... քնած են մարդիկ...
Օ, այս գիշերը որքան է զեղուն,
Որքան գեղեցիկ...
Իմ տանջւած կրծքից, որպէս կապանքից
Ազատութիւն է հոգիս աղերսում
Եւ արագ-արագ սիրտս բարախում.
Քունն էլ ակամայ փախչում է աչքից.
Ախ, լաւ է ապրել և ուրախ շնչել
Մի այսպէս գիշեր.
Այսպիսի գիշեր դուք լաւ էք քնում,
Եւ չէ քարշում ձեզ
Դէպ ազատութիւն ու դէպի պարտէղ
Թարմ ծաղիկների բոյրը հեշտագին...

Վ.ԷՐԱ. (յուզած)

Ինչու համար են ձեր այդ խօսքերը...

Գ.Օ.Լ. Ի. Ն. Ի. Ն.

Նայել աստղերին... նայել լուսնեալին...
Այն, այդպիսի մի թովիչ գիշեր
Կկամենայի ձեր միտք բերել.
Կարծեմ վաղուց էք նրան մոռացել,
Գուցէ և առանց մի հառաչանքի:

Վ.ԷՐԱ. (օաբացած)

Ո՛չ... սխալում էք...
Մոռանալ, երբէք... բայց խնայեցէք.
Մեր մէջ ամեն ինչ կարծեմ վաղուց է
Հանգել, վերջացել... ինչու էք եկել...
Ինչու սրտիս մէջ նման խօսքերով
Կամեցաք նորից կրակ բողբոքել...
Որքան վատ է այդ, անգութ ձեր կողմից.
Այն, գուցէ և մեղաւոր եմ ես—

Այդ կարելի է.

Բայց վերադառնալ անցեալին նորից—
Անկարելի է.

Ես երդւել էի անխոհեմարար...

Գ.Օ.Լ. Ի. Ն. Ի. Ն.

Եւ շտապեցիք ինկոյն մոռանալ.

Կնոջ երդումին, այս, հաւատալ...
—Այդ կարելի՞ է.
Դէ բաւական է, դադարէք կեղծել.
Զեմ եկել այստեղ, որ խաղամ ձեզ հետ
Ոչ աչքակապուկ, ոչ էլ աղաչել.
Այլ մի պատասխան ձեզնից պահանջել:

Վ. Է. Ր. Ա. (հպարտ)

Բայց ձեզ ով տւեց այդ իրաւունքը.

Գ Օ Լ Ի Ւ Ի Ն

Իմ սէրը. Վէրա, պէտք է իմանամ
Դատավճիռս. թող թէ հագել էք,
Պսակի շորեր, թող թէ աւրել էք
Եղեմը հոգում... բայց միթէ ընդ միշտ
Զեր սրտից անգամ
Արտաքսւած եմ ես անհետ, յաւիտեան,
Միթէ չքացել որպէս ուրւական:
Լսիր ինձ, Վէրա, (բռնօւմ է նրա ձեռքը)

Վ. Է. Ր. Ա.

Ի սէր Աստծոյ, թողէք ինձ հանգիստ...

Գ Օ Լ Ի Ւ Ի Ն

Թոյլ տուր ինձ ապրեմ էլի՞ մի անգամ
Եւ շէմքիդ առաջ
Դաւաճանութեան ցաւը մոռանամ.
Թոյլ տուր սիրեմ քեզ, գրկիս մէջ առած.

Ինչու համար է պսակի շղթան,
Քեզ եմ պատկանել, քոնն եմ յաւիտեան.
(ծունկ է չորում)

Քեզ հետ աշխարհը պիտի մոռանամ,
Ատքերդ փարած այսպէս կմնամ,
Սակայն, միայն ես, ուրիշը՝ երբէք:

Վ. Է. Ր. Ա.

Թողէք ինձ, թողէք...

Գ Օ Լ Ի Ւ Ի Ն

Վէրա... ինդրում եմ...
Նայիր մի ըռպէս ուղիղ աչքերիս...
Տես, ինչպէս այրւում, տանջլում է հոգիս.
Ուր է մեր սիրոյ այն չքնաղ երազ,
Ահա ես այստեղ ու նորից քեզ հետ
Ոտքերդ ընկած...
Օ, պէտք է, պէտք է որ ինձ հասկանաս...
Իմն ես դու, իմը... էլ չեմ դառնայ յետ...

Վ. Է. Ր. Ա. (բռլացած)

Աստւած իմ, ինչ է պատահում ինձ հետ...
Թող, թող ինձ, գնա, կորէք, հեռացէք...

Գ Օ Լ Ի Ւ Ի Ն

Օ մի արտաքսիր,
Միայն մի վայրկեան, մի ըռպէ լսիր...

Վ. Է. Ր. Ա. (ազատելով գրկից)

Այս ինչ տանջանք է...

ԴՕԼԻՆԻՆ (օօթի է կանգնում ու մօտենում լուսամռւթին)

Վէրա, յիշում ես այն պարզ գիշերը.

Նայիր այստեղից... լուսինն է վայլում

Առաջւայ նման երկնակամարդում.

Քնարք ոստերով նիրհած անտառը

Օրորւում մեղմիկ...

Որպէս և առաջ հնչում սոխակի

Դիւթող երգերի անուշ մեղեղիկ...

Օ, Վէրա, Վէրա, միթէ մոռացար,
Դու այս բոլորը.

Նայիր այստեղից, տես այս ամենը,

Որքան է սիրուն, որքան գեղեցիկ,

Սոքա շնչում են մեր բաղդի համար.

Օ՛, ինչ սոսկալի անգույք մի հարւած՝

Այսպիսի գիշեր լինել մոռացւած...

Վ. Է. Ր. Ա.

Աղաչում եմ ձեզ... որպիսի տանջանք...

Դուք մարդ չեք, այլ դև չար ու խորամանկ...

Ինչու դուք թնկաք... Անտւած իմ, Աստւած...

(բնաի յեւելից լուսում է վայրի հնչիւթեար)

Գ. Օ. Լ. Ի. Ն. Ի. Ն.

Տէր իմ, ուսկից են այս հնչիւնները.

Կար մի ժամանակ

Եյս վայլսը թախծուտ ողբում էր նոյնպէս...

Ցիշում ես, Վէրա, և միթէ իրօք

Հանգաւ հոգուդ մէջ սիրոյ վառ կրակ

Այսպէս վաղօրօք.

Իգուր ուրեմն աշխատում եմ ես

Որոնել անցած սիրոյ արձագանք,

Կամ լսել մի խօսք մխիթարական,

Տեսնել գոնէ կայծ խղճահարութեան:

Վ. Է. Ր. Ա. (բայլ)

Ի սէր Աստծոյ, թողէք, հեռացէք...

Սարսափում եմ ես, էլ դիմադրելու

Ոյժ չկայ իմ մէջ. ինձ խնայեցէք...

ԴՕԼԻՆԻՆ (պարօսով)

Թնդացէք, շաշէք դիւթող հնչիւններ,

Որպէս մոռացւած և այն գիշերին...

Հառաչանք, արցունք տան ջող իմ հոգին

Հեծեծանք, մորմոք և դուք չքացէք...

Հոսէք, մտերիմ, աղի արցունքներ.

Զերմացէք նորից վառ երազներով,

Օ, վերադարցէք անմիտ ցնորքներ

Լի ուրախութեան քաղցր յոյզերով...

Թնդացէք այդպէս, դիւթող հնչիւններ,

Բեկ-բեկ գողացէք այս լուռ գիշերին,

Ինձ յետ դարձրէք իմ երջանկութիւն

Նիրհած, մոռացւած հոգոյս խնդութիւն:

Վ. Ե. Ա. (Փարւելով Երան)

Այն քաղցը երազ. ախ ինչու համար
Դու միտս բերիր, անողոք ոգի,
Վկայ է Աստւած, կուելեմ յամառ—
Դու դուրս կորզեցիր խոստովանութիւն:
Էլ ինչու են պէտք կոփւ, երերում,
Սյո, ես քոնն եմ, ես քեզ եմ սիրում...
Ընդունիր իմ սէր:
Կեանքն անիծելով ուխտել եմ լինել
Քեզ հաւատարիմ, բայց բաղդն անողոք
Խորտակեց, աւրեց իմ բողբոջ յոյսեր . .
Տեսնում ես ահա ինչպէս եմ լալիս...
Փախչենք միասին, հեռանանք այսպէս...
Ես սիրում եմ քեզ...

Գ Օ Լ Ի Ն Ի Ն

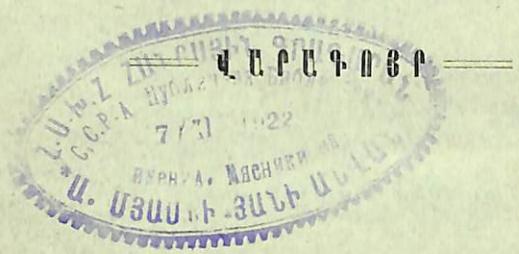
Դու, սիրում ես... դու... (յիտ է մղում, նրելով)

Էլ բաւական է որքան ստեցիր.
Կանգ առ կրքերի և րոպէական
Մեղկ հաճոյքների դու ստրկուհի:
Ինչու զոհում ես մի նոր յանցանքով
Դու քո պատիւը կանացիական:
Չեմ եկել այստեղ թաքուն ու գաղտուկ,
Որպէս աւազակ մութ գիշերային,
Ահը սրտիս մէջ մարդկանցից ծածուկ՝
Որ անոյշ խօսքով քեզ գրաւելով,
Համբոյքներ խլեմ խայտառակ գնով:

Չեմ եկել այստեղ խղճիս անունով
Սիրահար կոչումն ինձ վրայ առնեմ,
Ոչ էլ հմայքովդ ես մխիթարւեմ. .
Օ՛, ոչ, քեզանից խաքւած այն օրէն
Ուխտել եմ ապրել այն քաղցը յոյսով
Որ տանջանքներիս, վշտիս փոխարէն
Վրէժս առնեմ:
Եւ անա հասաւ ցանկալի բոպէն,
Եկայ ես այստեղ անսպասելի
Եւ սիրոյ անոյշ թոթովանքներով
Յուղեցի առժամ յուշերն անցեալի,
Մոռացւած երազ, ցնորք և անցեալ...
Եւ ինչ... մի դատարկ փորձութեան անգամ
Դու չդիմացար:

Ո՛չ, անկարող եմ քեզ նորից սիրել,
Նորից հաւատալ խաքեբայութեան
Եւ երջանկութեան կայծը որոնել,
Աշխարհի առաջ քեզ ինձ սրբութիւն
Եւ կուռք համարել ու ստել... ստել...
Քեզ պէս անխնայ... ոչ, ներողութիւն,
Չեմ եկել այստեղ սէր որոնելու,
Վաճառքի հանած զեղեցկուհու սէր
Յափշտակելու...
Այլ եկայ նայեմ ու հրձւեմ սրտանց,
Տեսնեմ, թէ ինչպէս դու ստորացել,
Ընկել ես անդարձ,
Եւ ինչ... պսակիդ առաջին օրից

Դու դաւաճանել ուզում ես նորից.
Օ՛, չես արժանի դու ցաւակցութեան:
Եւ ինչու համար սիտի սիրեմ քեզ.
Միթէ կը կնակի դաւաճանութեան,
Կատաղի, կրքոտ վավաշոտութեան
Համար սիրեմ քեզ:
Թէ նորա համար որ թերանալով
Տւած երդումիդ,
Աւզում ես խարել և՝ նշանածիդ:
Իմ խորունկ սրտի բարձր յուզումներ
Միթէ կարող եմ ես քեզ նորել.
Ճնշելով հոգուս ճշող ցասումներ
Կարսղ եմ կը ծքիդ հանգիստ որոնել:
Ո՛չ, մնաս բարե... հեկեկանքները
Քեզ չեն օգնելու...
Ժամանակ էլ չէ արցունք թափելու:
Օ՛, Տէր... և միթէ այսպիսի կանայք
Կարող են լինել սիրոյ ընդունակ...
(Հեռանում է. Վերան հեկեկում է. վայլսը հեզեկեևէ,
հանգչում է հեռւից)

Վ Ա Ր Ա Գ Ա Յ Բ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0318612

10.372

ԳԻՒԾ՝ 20 ԿՈՊ.

Ներկայացման համար գիմել Բարդմանին
Դանուս, Կոմմորչս, Յանէ, Ա. ԱԿՈՎԻՆԻ

1

Հայոց պատրիարքութիւնը
Եւ Ռուսական կայութեան
ՀՀ ՊՈԽԱՆ Տպարանը